

NAGY SÁNDOR

HÚSZ ÉV UTÁN, ÚJ FELADATOK ELŐTT
A MAGYAR PEDAGÓGIA

Húsz éve annak, hogy a Magyar Pedagógia „új folyama” elindult útjára; az új folyam, vagyis a folyóirat tevékenységének az az új szakasza, amelyben mint *akadémiai periodika* kezdett funkcionálni. Húsz évvel ezelőtt, az új szakasz kezdetén igyekeztünk meghatározni speciális feladatait s magának a folyóiratnak a jellegét. Mindaz, amit ezzel kapcsolatban a folyóirat 1961. évi 1. számában „A Magyar Pedagógia új feladatok előtt” című vezércikkben megfogalmaztunk, olyan szempontokat jelent, melyek mindmáig érvényesek s a jövőben is érvényeseknek tekinthetők. Akkor többek között a főbenjáró feladatok között említettük a közoktatáspolitikai és pedagógiai szempontból alapvető témák egzakt vizsgálatok eredményein alapuló kifejtését, illetve ilyen tanulmányok publikálását, a neveléstudomány fundamentális kérdéseit érintő elméleti fejtegetések közzétételét, kutatás-metodikai kérdések megfelelő szintű kifejtését, interdiszciplináris kérdések kellő színvonalú gondozását, a pedagógiai tapasztalatok frissen regisztrálható tényeinek egy Kőrkepvonatban történő minél intenzívebb publikálását, hazai és külföldi folyóiratok és könyvek recenzeálását stb.

Szó szerint a folyóirat szerkesztő bizottsága a következőket szövegezte meg: „... E folyóiratban jelentős helyet kell biztosítani a pedagógiai kutatás pontos és hatékony módszereit bemutató tanulmányoknak, egzakt vizsgálatok leírásainak, ilyen vizsgálatok eredményei értékelésének a neveléstudomány minden területén. Ilyen vizsgálatokkal, illetve publikációkkal ugyanis sokat tehet a folyóirat annak érdekében, hogy a közoktatásügyünk fejlődése során tömegével felmerülő kérdések egyre biztonságosabb válaszokat kapjanak, s a pedagógiai feltevések, vélekedések helyett egyre inkább az igazolt pedagógiai válaszok irányában találjanak megoldást. Ez magának a neveléstudománynak a fejlődése szempontjából is alapvető; a sokszor emlegetett aktuális és fundamentális kutatási igények e tekintetben valójában egybeesnek.”

Ehhez a – már önmagában véve is igen fontos – feladathoz hozzáfűztük a következőket: „Egzakt vizsgálatok leírásaival s megfelelő szintű elemzéseivel, illetve ilyen jellegű vizsgálatok publikáció útján történő támogatásával egyidejűen azonban e folyóiratnak különleges feladata – éppen mert akadémiai folyóirat –, megfelelő szintet elérő olyan elméleti jellegű tanulmányok közlése is, melyek a neveléstudomány alapkérdéseire vonatkoznak, olyan kérdésekre, melyek helyes megoldása széles területen viszi előre a neveléstudomány fejlődését...”

Különleges feladatként jelöltük meg a folyóirat számára, hogy „eleven kapcsolatokat tudjon kiépíteni más tudományokkal”, hogy tegyen közzé olyan tanulmányokat „... amelyek a más tudományokkal való együttműködés elvi és gyakorlati kérdéseit, e

kérdésekkel kapcsolatos viták tanulságait, esetleg komplex kutatások eredményeit tartalmazták”.

Mindezzel együtt feladatként határoztuk meg, hogy a folyóirat a tanulmányi anyagot fokozatosan mind alaposabb és sokoldalúbb tájékoztatással egészítse ki, amely tájékoztatás kiterjed a művelődéspolitikai és iskolaszervezeti problémáira és törekvéseire, a gyakorlat aktuális kérdéseire, ezen túl egy-egy évnegyed tudományos irodalmának ismertetésére és bírálatára, egyetemek és főiskolák, tudományos intézetek, kongresszusok munkásságának, évkönyveinek ismertetésére.

Szükséges lesz továbbá – mint akkor megfogalmaztuk –, a hazaival való összevetés céljából időről időre külön áttekinteni a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban, a tőkés államokban és a fejlődő országokban bekövetkezett vagy folyamatban levő változásokat.

Ha nem folytatjuk is tovább azoknak a céloknak a felsorolását, melyeket húsz évvel ezelőtt kitűztünk, nyilvánvaló, hogy a lényeges teendőknél széles körét sikerült felvázolnunk.

A folyóirat jellegére való tekintettel (amely voltaképpen évnegyedenként megjelenő, de az Akadémiai Kiadóra nézve nem feltétlenül évnegyedes időhatárokat jelentő *periodika*) ajánlatosnak látszott arra törekedni, hogy a lehetőségekhez képest úgynevezett *tematikus számokat* tervezzünk, úgy azonban, hogy a tematikus jelleget ne értelmezzük mereven, s az esetenként előre „megrendelt” tanulmányok mellett, a spontán módon beérkező cikkek, tanulmányok is közlésre kerüljenek.

A *periodika-jelleg* természetesen eleve behatárolta a folyóirat mozgási lehetőségeit, a nagy „átfutási idő” pedig a kérdések kezelésének dinamikáját – különösen a viták lehetőségeit – befolyásolta erőteljesen, és pedig nem feltétlenül előnyösen.

Különleges körülményként említendő, hogy sok más folyóirattól eltérően „a szerkesztés technikai feltételei enyhén szólva, szerények” (amint ezt a Pedagógiai Bizottság 1979. évi értékelő jelentése pontosan meghatározta).

Egyrészt tehát adva voltak a hatvanas évek elején, s az egész elmúlt húsz esztendőben megtisztelően sokirányú és jelentős feladatok, másrészt adva volt egy meglehetősen szerény lehetőség a szerkesztés számára. Ehhez járultak olyan körülmények, hogy – amint ismeretes – a neveléstudományi kutatások országos tervei menet közben többször módosultak, az utolsó évtizedben pedig időnként viharos hullámmást is mutattak a 6. sz. főirány keretében. Ez a körülmény természetesen befolyásolta a publikációk esetenkénti előre való megtervezését.

Magának a neveléstudománynak az országos helyzete, tematikai tagoltsága ugyan mintha kedvező előfeltételeket biztosítana a publikációk tematikai sokszínűségének, a meglehetősen szétszórt kutatási tematikával kapcsolatban tapasztalható sokféle rögtönzés ugyanakkor nem előnyösen befolyásolja egyes tanulmányok érettségi szintjét.

A befolyásoló tényezők között természetesen jelentős helyet foglalnak el azok a gondok is, melyek egyes neveléstudományi kérdések megítélésének erősen eltérő jellegeből adódnak; az a körülmény, hogy a különböző felfogások között viták általában nem – vagy kevéssé – alakulnak ki, s ha kialakulnak is, nem mindig hoznak eredményt. Közhelynek hat ma már annak említése, hogy soha nem volt olyan sokféle, esetenként az alapfogalmakat is érintő probléma, mint éppen a fejlődésnek abban a felgyorsult szakaszában, amelyben élünk.

Ez a körülmény ugyan részben előnyöket rejt magában, de egy meglehetősen nehézkesen mozgó (objektív körülményei miatt lassan megjelenő) folyóirat igen gyakran első-sorban a hátrányos hatásait érzékeli.

Ilyen körülmények között került sor a múlt esztendőben arra, hogy az Akadémia II. Osztálya – természetesen már nem első ízben –, a folyóirat tevékenységének értékelésére vállalkozott.

Az értékelés során részben külső opponensek, részben magának a Pedagógiai Bizottságnak a vezetése részletesen feltárták mindazokat az eredményeket, melyeket a folyóirat elért. Nem részletezve a megállapításokat, elmondható, hogy mind a Tanulmányok, mind a Körtkép, mind a recenziók és más rovatok (tevékenységek) kapcsán sokféle pozitívum és eredmény regisztrálására sor került.

Ezzel együtt azonban bizonyos *problémák* jelzése is megtörtént; olyanoké, melyeket a szerkesztő bizottság maga is észlelt, de melyeken menet közben mégsem volt módja kielégítő módon segíteni. Ezek megemlítése e helyen szükségesnek látszik, mivelhogy a további munka – s egy nagyrésztben új szerkesztő bizottság tevékenysége –, természetes módon kell, hogy ezeknek a hatékonyabb megoldására is irányuljon.

Az egyik probléma a tanulmányok kapcsán merült fel, s a különböző kategóriákba tartozó tanulmányok *belső arányának* kérdésére vonatkozott.

A hivatalosan felkért opponensektől származó elemzés – megjegyezve, hogy az elmúlt öt évben megjelent kb. 123 tanulmány csoportokba sorolásakor a szubjektívizmus nehezen elkerülhető, egy-két határesetről eltekintve azonban a besorolás mégis viszonylag biztonságosan megoldható – a következő megoszlást mutatta ki:

Oktatáspolitikai, közoktatási vonatkozású tanulmányok	16
Neveléstudományi vonatkozású tanulmányok	23
Didaktikai vonatkozású tanulmányok	22
Neveléstörténeti vonatkozású tanulmányok	43
Kutatásmódszertani vonatkozású tanulmányok	11
Felsőoktatáspolitikai, tanárképzéssel foglalkozó tanulmányok	8

A csoportosításhoz az opponensi vélemény a következő megjegyzéseket fűzi: „A fenti megoszlásban messze kiemelkedik a neveléstörténeti írások száma, melynek egyrészt örülhetünk, hiszen a történeti érdeklődés egy ideig gyenge pontja volt tudományunknak. Másrészt – éppen az oktatáspolitikai vonatkozású írások alacsony számához képest – soknak tartjuk. Az oktatáspolitikai vonatkozású tanulmányok alatt természetesen nem hivatalos állásfoglalásokra, vagy azokat mindenáron igazoló írásokra gondolunk, hanem sokkal inkább olyanokra, melyek fontos közoktatáspolitikai kérdéseket tudományos igénygel közelítenek meg, s ezzel segítséget adnak a politikai döntésekhez. Úgy éreztük, hogy a folyóirat viszonylag gyengébb, tudományosan kellően alá nem támasztott tanulmányai éppen ebben a rovatban jelentek meg. A neveléstudomány képviselőinek bátrabban kellene állást foglalnia a közoktatásunk előtt álló feladatokban.”

Ebből az okfejtésből legalább két megoldandó feladat kiemelése látszik szükségesnek:

a) a megjelenő tanulmányok *belső arányának* módosítása, a köznevelésügy aktuális kérdéseivel foglalkozó tanulmányok számának lehetőség szerinti növelése és színvonalának emelése,

b) a neveléstörténeti publikációk számának az egészhez viszonyított arányosítása, ami könnyen megoldható a neveléstörténeti publikációk hatékonyságának csökkentése nélkül, ha a limitálást a másodrendű témák fokozottabb kiszűrésével végezzük el.

A tanulmányok belső arányának kérdéséhez egy-két egyéb megjegyzést is szükséges hozzáfűznünk, mint szerkesztési tapasztalatot.

A folyóiratban megjelent tanulmányok optimálisan egy ívnyi terjedelműek. Ez meglehetősen szűkre szabott keret, különösen átfogóbb jellegű elméleti fejtegetések vagy szélesebb körű adatokat tartalmazó, egzakt kutatási eredményeket mennyiségileg feltűntető és minőségileg értékelő cikkek számára. Talán a terjedelem viszonylag szűkrezabottsága az oka annak, hogy esetenként a szerzők a tudományos publikációk egy-két etikai követelményéről megfeledkezni látszanak. A kérdések tudományos kifejtésekor ugyanis általában kötelezőnek kell tekinteni, hogy – bármilyen vázlatos formában is – érintsük az adott kérdés *történelmi előzményeit s összehasonlító-pedagógiai vonatkozásait*. Esetenként ezekre bizonyára nem csupán terjedelmi okok miatt, hanem a szemléletmód helyenkénti egyoldalúsága miatt nem kerül sor. A jövőben mindenképpen magasabb követelményeket kell e tekintetben támasztani, legalábbis azoknál a témáknál, amelyeknél ez elkerülhetetlen.

Egy sajátos jelenségre is fel lehetett figyelni a tanulmányok bizonyos része esetében. A neveléstudomány adott hazai helyzetében ugyanis egyes szerzők hajlamosak a komparativitás elvét úgy érvényesíteni, hogy a már rendelkezésre álló kutatási eredményeknek *csak egy részét* veszik tudomásul, csak bizonyos kutatási irányok és kutatók eredményeit akceptálják, másokat pedig elhallgatnak. Ez egyike a legkomolyabb problémáknak, s azt hiszem: szerkesztőknek és szerkesztő bizottságoknak egyaránt komolyan kell majd foglalkozni azzal, hogy ilyenféle – végeredményben nemcsak szubjektív, hanem egyenesen kontraszelektív – szerzői magatartás ne jusson érvényre.

Külön gond az, hogy a beérkezett tanulmányok szerkesztő bizottsági lektorálása és megvitatása, esetleg megfelelő instrukciókkal és változtatási javaslatokkal a szerzőkhöz való visszajuttatása, az amúgy is rendkívül hosszú „átfutási időt” még jelentősen tovább növeli; ennek ellenére ezt a tevékenységet a folyóirat és a szerzők érdekében egyaránt be kell iktatni minden szükséges esetben.

Egy további feladat a tudomány és oktatásügy fejlődése szempontjából egyaránt szükséges *viták* kibontakoztatásával kapcsolatban jelentkezik. Ez gyakran került szóba az elmúlt időszakban, s az osztályülés megfelelő elemző anyagai is szóvá tették.

Kétségtelen, hogy jó néhány olyan kérdés szerepelt a folyóiratban a mögöttünk levő esztendőkből, melyek vitákat szükségessé és kívánatossá tettek volna, ennek ellenére egyes tanulmányokra, illetve azok egyes megnyilvánulásaira nem érkezett más felfogást képviselő válasz. Ez a körülmény természetesen összefügg a tudományos közéletünkben ez irányban tapasztalható jellegzetes viselkedéssel, a folyóirat szerkesztésének azonban fokozott gonddal kell a jelen helyzeten túllépnie. Ebben a tekintetben sokat jelenthet, ha a folyóiratban azoknak a vitáknak a publikálása megtörténik, melyek magában a Pedagógiai Bizottságban (feltehetően) lezajlanak. Ugyanakkor saját hatáskörében is kezdeményeznie kell bizonyos kérdésekben olyan publikációkat, amelyek alternatív álláspontokat képviselnek, minthogy ilyenek a valóságban nagyon is léteznek. Ehhez járulhatnak a kritikusabb (és pedig egyenletesen kritikusabb) hangvételű könyvismertetések, esetenként pedig valamely külföldi vagy hazai műnek a *Körkép* rovatban (esetleg újonnan megnyitott

más rovatban) történő részletesebb kritikai analízise. A folyóirat ezen a téren rendelkezik már bizonyos előzményekkel, ha még „hagyományokról” nem is lehet beszélni; ezek továbbfejlesztésére mindenképpen érdemes gondolni.

Ugyanehhez a kérdéshez tartozik az a lehetőség is, amit különböző pedagógiai centrumokban a folyóirat értékelésével kapcsolatosan szerzett, tudományos kutatókat, gyakorló pedagógusokat megfelelő szinten mozgósító viták jelenthetnek. Az efféle rendezvényeknek ugyancsak vannak már bizonyos előzményei.

Jogosan merültek fel a folyóirattal kapcsolatban az elmúlt időszakban olyan kívánságok is, hogy fokozottabban törekedjék az iskolai *kísérletek* eredményeinek, a pedagógiai gyakorlatban fellelhető, úgynevezett *innovációs folyamatoknak* a megfelelő szintű ismertetésére. Ilyen kezdeményezések – különösen a fakultatívitás elvének érvényesítésével kapcsolatban – kimutathatók az eddigi publikációs tevékenységben; kétségtelen ugyanakkor, hogy ebben a tekintetben sok még a tennivaló. Nem mellőzhető körülmény, hogy a folyóirat – amelynek nincs ún. függetlenített szerkesztősége, tehát végeredményben teljes egészében társadalmi tevékenységben készül – ilyen vonatkozásban is rendkívül nagy mértékben függ attól, mennyi „anyagot” ajánlanak fel, küldenek be a számára. Igaz viszont, hogy vannak bizonyos lehetőségei a „szervezett spontaneitás” kialakításának is.

Különlegesen igényes feladatok elvégzésének szükségességét is szóvá tették a bírálók a folyóirattal kapcsolatban. Éspedig – amint a fentebb már idézett opponensi vélemény ezt megfogalmazta – nem kisebb feladatot, mint a jó értelemben vett *tudományos „ellenőrzést”*. „Az a tény, hogy a Magyar Pedagógia – történelmi és tartalmi okoknál fogva – a hazai neveléstudomány legjelesebb fóruma, azt is jelenti, hogy a folyóiratnak ki kell vennie részét más folyóiratokban megjelent munkák értékeléséből.” Általában is gyakran emlegetik, hogy a folyóiratnak „az eddiginél is bátrabban kellene vállalni a tudomány, tudományosság, tudományos elkötelezettség képviselését”.

Bár nyilvánvaló, hogy egy akadémiai folyóiratnak aligha lehetnek olyan feladatai, hogy az országban megjelenő csaknem 70 pedagógiai jellegű folyóirat alapvető tudományos információanyagának részletes elemzésére, mérlegelésére vállalkozzék (ez meghaladná lehetőségeit), az azonban mindenképpen megtisztelő feladata, hogy a folyóiratok esetenkénti elemzését-méltatását s még inkább a különböző folyóiratokban, megjelenő könyvekben napvilágot látó tudományos felfogások áttekintését, értékelését megkísérelje megoldani. Olyan fejlődési időszakban élünk, amelynek jellemzője, hogy a gyors fejlődésből, az innovációs folyamatok gyakorta gyorsan általánosított fejleményeiből, külföldi (nem mindig eléggé intenzíven elemzett és ideológiailag megfelelően mérlegelt) publikációkból, a demokratikus fejlődés következtében egyre szélesebb körűvé váló pedagógiai eszmecserékből, s az ezek keretében gyakran improvizáltan megfogalmazott pedagógiai nézetekből, esetenként múltbeli pedagógiai információkból és reminiscenciákból olyan koncepciók állnak össze, amelyek mindenesetre igénylik a körültekintő mérlegelést, a céljainkkal való egybevetést, a kritikát. Még inkább igénylik ezt azok a felerősödött tendenciák, melyek lényegét abban lehet megjelölni, hogy a fejlett tőkés országok némelyikének pedagógiai publicisztikájából széleskörűen áramlanak be hozzánk a legkülönbözőbb felfogások, nézetek, éspedig elég gyakran úgy, hogy maguk a legjobb szándékkal publikáló önmagukban nem lehetnek képesek ezeknek a megfelelő értékelésére, mérlegelésére. Mindebben a tevékenységben – a Pedagógiai Bizottság ilyen irányú segítségére támaszkodva – kiemelkedően fontos szerepe lehet a folyóiratnak.

A már ismételtelen emlegetett gyors fejlődésből adódóan egyéb különleges feladatok is megfogalmazhatók, és pedig tartalmi feladatok. Úgy tűnik ugyanis, hogy mind a *nevelés-és oktatáselméletben*, mind a *neveléstudomány más ágaiban* olyan felhalmozódás következett be, amely minőségileg új periódus beköszöntére enged következtetni. Ennek megfelelően mindenképpen szükség volna olyan *szintétikus* tanulmányokra, melyek – a komparativitást is optimálisan alkalmazva – bemutatják a pedagógiai tudományágak fejlődését, vagy legalábbis a jelen helyzet főbb jellemzőit, a felfogásbeli alternatívákat, s a fejlődés perspektíváit. A folyóirat megkezdte ilyen értékelő tanulmányok közlését (az 1980. évben a neveléstudomány egészére vonatkozó helyzetelemzést, valamint az oktatáselmélet új fejlődési szakaszával kapcsolatos szintétikus áttekintést közölte); kívánatos lenne azonban, ennek a munkának a további kiterjesztése. *Ez mindenképpen az akadémiai pedagógiai folyóirat speciális* – más folyóirat által el nem végezhető – *feladata*. Legalább ilyen fontos azonban olyan – esetenként legalább programatikus – tanulmányok közlése is, melyek *a születőben levő új pedagógiai tudományágakról* adnak megfelelő szinten és formában hírt (pedagógiai axiológia, pedagógiai antropológia, összehasonlító taxonómiai kutatások, curriculum-kutatások stb.). Mindezekkel a folyóirat a neveléstudomány fejlődéséhez, határainak kiterjedéséhez nyújthat nagy segítséget.

És szinte már említeni is alig szükséges, de a biztonság kedvéért mégis külön aláhúzendő nagy feladat az *interdiszciplináris kapcsolatok* mentén felbukkanó kérdések tudományos megválaszolása, ilyen jellegű publikációk biztosítása. Talán jó volna, ha futná az erőből arra is, hogy *a vitát, a kitekintést, a bírálatot, egyáltalán a figyelmet kiterjesszük a határtudományok folyóirataiban megjelenő közleményekre is*. „Megtisztelő, de esetenként parttalanul áradó és nyugtalanító következtetésekre okot adó az érdeklődés a pedagógia, a neveléstudomány iránt. A pedagógiával, a neveléstudománnyal szembeni jogos igények és vélemények mellett nyilvánosságot kapnak a korrekciót, reflexiót igénylő írások is. A Magyar Pedagógiának – nem valami merev tekintélyelvűből vagy afféle „hivatalos” szemszögből – de reagálni kellene mindarra, mely a társ- és határtudományok folyóirataiban a neveléstudományt érintő kérdésekről megjelenik”. (Részlet opponensi véleményből.)

Mit lehet erre válaszolni? Nyilvánvalóan reagálni kellene, bár a pedagógiai közgondolkodás örvendetes fellendülése következtében a megnyilvánulások száma olyan nagy, tematikailag olyan széles körű, hogy minderre „ragálni” nehéz lenne; bizonyos szűrést végezve azonban a megfelelően higgadt és körültekintő reagálás valóban értékes munkát lenne.

Tovább folytatva a folyóirat megtisztelő feladatainak felsorolását s az eddigi tevékenységével kapcsolatos tapasztalatok feltárását, szükséges megemlíteni, hogy a folyóirat (bár viszonylag kis számban jelenik meg) bizonyos vonatkozásban szükségképpen „kollektív organizátor” s ennek következtében „nevelő”, továbbképző funkciója is van. A tevékenységével kapcsolatos kritikák többek között szóvá tették, hogy az elmúlt öt esztendőben a neveléstudomány fokozattal rendelkező specialistáinak csak mintegy 50%-os volt a folyóirat publicitásában való aktivitása; pontosabban a mintegy 90 fokozattal rendelkező közül csak 45-en jelentkeztek valamiféle publikációval.

Ez fontos kritikai észrevétel, minthogy a tudományos fokozattal rendelkezőnek akadémiai tudományos kötelezettségénél fogva tudományos munkát kell végezni; ez pedig – eredményes munka esetén – valamiféle publikálásba torkollik. Most tehát az a kérdés,

vajon csak 50%-os-e a tudományos publikálás a fokozattal rendelkezők között, vagy többségük más folyóiratban publikált? A más folyóiratban való közlés természetes jelenség és a mindennapos tapasztalat is mutatja, hogy így áll a helyzet; mégis figyelmeztető a folyóirat számára az 50%-os részvétel. Bizonyára elkerülhetetlen, hogy ezzel kapcsolatban valamilyen felmérést végezzünk és a megfelelő érettségű kutatási eredmények, tanulmányok begyűjtéséről gondoskodjunk. Ez segíthet abban is, hogy a folyóirat felé áramló publikációk egyenlenségét némileg „kiegyenesítsük”. Ugyanakkor nyilvánvalóan nem téveszthetjük szem előtt, hogy csak addig nyújtózkodhatunk, ameddig a takarónk – pontosabban a rendelkezésünkre álló ívterjedelem – ér, ez pedig a folyóirat esetében nem túl sok. Valamit javíthat a helyzeten, ha esetenként a tematikusan felgyülemlett tanulmányok egy részét úgy tesszük (vagy tehetnénk) közzé, hogy igénybe vesszük a „Tanulmányok a neveléstudomány köréből” című kötet egy-egy évi ívterjedelmét is.

A folyóirat szerkesztő bizottsága – közvetlenül érintkezésbe lépve a lehetséges szerzőkkel, közöttük is a fokozattal rendelkezőkkel éppen úgy, mint fiatal kutatókkal és gyakorló pedagógusokkal – bizonyos *instrukciókkal* is szolgálhatna a cikkek és tanulmányok írásához. Helyenként ugyanis nem azért hiányzik valami (például a történeti vagy összehasonlító-pedagógiai szempont) egy-egy kérdés kifejtéséből, mert az illetékes szerző ezt nem tudná érvényesíteni, hanem azért, mert – minél több helyet igyekezvén a célmondanivalónak biztosítani – in medias res kezdi mondanivalóját. Olyan eset is van, amikor ez kívánatos; nem árt azonban – legalábbis gyakorta nem árt – tudományos biztosítékot szerezni arra nézve, hogy nem olyasmit fedez fel a tanulmányíró, amit a neveléstörténet folyamán egyszer (vagy többször) már felfedeztek.

Különleges gondot jelent a folyóirat szerkesztése számára a *kutatási módszerekkel* kapcsolatos esetenkénti egyoldalúság. Amennyire egyoldalú jelleget adott mintegy két, két és fél évtizeddel ezelőtt a tanulmányok egy részében a szövegszerűség túlsúlya, az egzaktság, a számszerűség, adatszerűség hiánya, manapság sok esetben inkább a másik egyoldalúság dominál: a tanulmányokban van számszerűség, statisztika, táblázat, hisztogram stb. a mennyiségi értékeléshez azonban gyakorta alig, vagy nem kielégítően csatlakozik a minőségi értékelés. Az is előfordul, hogy a szociológiai nézőpont erősödésével együtt – ami örvendetes jelenség – némi egyoldalúsággal bukkannak fel olyan tények és adatok a publikációkban, melyek egy adott osztály, illetve csoport esetén, egy adott méréskor ugyan jellemzőek, általánosításukra azonban semmiféle lehetőség nincs; az ilyen egzaktság természetesen egyetemlegesen nem jelent reprezentatív értékeket vagy összefüggéseket a pedagógiai cselekvés számára.

Mindez és a hasonló problémák azt mutatják, hogy mind a tanulmányszerzőkkel való esetenkénti szerkesztési konzultáció, mind maguknak a kutatásmethodikai kérdéseknek megfelelő színvonalú tanulmányokban való részletes megtárgyalása a folyóiratban – szükséges és hasznos szolgálatot tehet.

Különleges feladatok jelentkeznek azoknak a meglehetősen heterogén tapasztalatoknak a kapcsán is, melyeket a *recenziókkal* összefüggésben lehetett szerezni. Voltaképpen a legnagyobb erőfeszítéseket éppen ebbe a műfajba kellett a szerkesztésnek befektetnie. Ez nem könnyű műfaj. A hazai folyóiratok és könyvek esetében is áldozatos tevékenységet követel a recenzensektől s még inkább illet feltételez a külföldi könyvek, folyóiratok esetében. Nyilvánvaló pedig, hogy egy folyóirat a minél szélesebb körű és minél jobb színvonalú recenziókkal teheti az egyik legnagyobb szolgálatot az olvasóknak.

A recenziók osztályozásával itt most nem foglalkozva, elmondható, hogy a leg-egyszerűbb ismertető jellegű vagy kritikai észrevételt szinte alig tartalmazó, a mű tudományos értékét csak sejtető recenziótól a közepesen differenciált könyvismertetésen keresztül a tanulmány-értékű és részletességű reagálásig, folyóiratunkban minden megtalálható (volt) a múltban és jelenben. Az első helyen említett változat arányának minimálisra szorítása mellett a recenziók számának növelése és színvonalának egyenletes emelése, mindenképpen főbenjáró kérdés továbbra is.

Egyet lehet érteni a Pedagógiai Bizottságnak a neveléstudomány helyzetével kapcsolatos jelentésében azzal a megjegyzéssel, mely szerint szaktudományunk legjelesebb képviselőinek is egyre nagyobb számban kellene vállalkozniuk recenziók készítésére. Emellett megemlíthetjük, hogy a kezdő tudományos munkatársak, fiatal gyakorló pedagógusok számára is – ha megfelelő konzultatív együttműködést tudunk ehhez biztosítani – egyik kitűnő lehetőség publicitás elérésére, a recenzió készítése. Itt tehát széles körben alkalmazható és értékes műfajról van szó, melyet érdemes volna divatos műfajjá tenni tudományterületünkön. Ez nemcsak előrelépést jelenthet abban a tekintetben, hogy az egyre növekvő – és örömdetesen növekvő – információáradatban egyre jobban biztosítsuk egymás számára a minél szélesebb körű tájékozódás viszonylag könnyű és gazdaságos lehetőségét, hanem azért is, mert a jó színvonalú recenzió egyben könyvkritikát – tehát kritikát! – is jelent, így a koncepciók mérlegeléséhez, a fogalmi tisztázódáshoz, a gyakorlati érvényesíthetőség kritériumainak megtalálásához is közelebb visz bennünket.

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy a folyóiratnak rendkívül nagy és felelősségteljes feladatokat kell megoldania. Joggal mutatott rá a Pedagógiai Bizottság előterjesztése: „A jó színvonalú folyóirat tartalmi továbbfejlesztésének kulcskérdése, hogy a Pedagógiai Bizottság, a főbb pedagógiai műhelyek, mindenekelőtt az MTA Pedagógiai Kutató Csoportja, az egyetemi pedagógiai tanszékek kutatási eredményeikkel, általában szellemi kapacitásukkal tudatosabban támogassák a Magyar Pedagógia munkáját. Kívánatos lenne hasonló céllal a 6. sz. kutatási főirány programirodájával az együttműködés kialakítása.”

Hozzátehetjük: a szerkesztő bizottság tagjainak „háttér-intézményei” – a maguk intézményközi lehetőségeivel egyetemben – szintén bekapcsolandók abba a széles körű munkába, melyet az említett feladatok együttesen jelentenek. A „háttér” fogalmába ebben az esetben az említett intézmények által létesített nemzetközi kapcsolatokból adódó lehetőségek, s magának a folyóiratnak az ilyen irányú lehetőségei szintén beleszámítandók.

Végül szükséges megemlíteni egy olyan tapasztalatot a folyóirattal kapcsolatban, hogy – bár a pedagógiai kutatás országos terveiben viszonylag jól kitapintható témák és témacsoportok szerepelnek s ezek áttekintéséből a beérkező tanulmányoknak bizonyos prognosztizálása némi szerencsével elvégezhető – a „bevárás” politikáját folytatni a szerkesztés számára nem sok jóval biztató dolog. Világosabban szólva, figyelembe véve és tiszteletben tartva a folyamatban levő kutatásokat s remélve, hogy azokból kellő ütemben érkeznek be ehhez a folyóirathoz is tanulmányok, *célszerűnek látszik előre meghatározni bizonyos téma-irányokat*, főbb területeket, ajánlott *problémaköröket*, amelyekből tanulmányok beküldhetők.

A folyóirat publikációinak törzsét azok a nagyobb elméleti tanulmányok teszik, melyeket – folyamatban levő kutatások eredményei alapján, vagy átfogó közoktatás-

politikai, pedagógiai problémák szintetikus kifejtéseként – a szerkesztő bizottság és a Pedagógiai Bizottság tagjai írnak. Ezek mellett folyamatosan érkeznek olyan cikkek, tanulmányok is, melyek tematikailag a szerkesztőség részéről kevésbé befolyásolhatók; ezt a spontán beáramlást feltehetően valamivel szabályozottabbá, szervezettebbé teszi az, ha bizonyos témákat, kérdésköröket, ajánlott problémacsoportokat megjelölünk, mint olyan területeket, amelyekről cikkeket, tanulmányokat szívesen tennénk közzé. Korántsem törekedhetve teljességre, ezek a témakörök, kérdéscsoportok többek között a következők:

I. Oktatáspolitikai, a köznevelés és közművelődés aktuális kérdéseivel kapcsolatos cikkek (az 1972-es közoktatási párthatározat intencióinak folyamatos megvalósítása a közoktatásügyben; az 1976–1980-as kutatási periódus főbb neveléstudományi eredményei és ezek alkalmazhatósága a köznevelés fejlesztésében; a közoktatásügy és közművelődés integrálódási tendenciái és a neveléstudomány átfogóbb értelmezésének szükségessége; az „oktatás-tervezés” és „művelődéstervezés” aktuális kérdései; a köznevelés távlati fejlesztésének alternatívái; a tehetségesek nevelésével kapcsolatos kutatások összehasonlító-pedagógiai elemzése; felzárkóztató (nivelláló) képzés pedagógiai lehetőségei stb.).

II. A neveléstudomány fejlődésével, helyzetével, a pedagógiai kutatásokkal kapcsolatos kérdések (tudománytervezés és a tudományos kutatás tervezésével kapcsolatos hazai és nemzetközi tapasztalatok; a pedagógiai kutatás tematikai és metodikai tervezése és koordinálása; az 1981–85-ös kutatási periódus aktuális kérdései; pedagógiai kísérlet, kísérleti pedagógia, iskolakísérlet, kísérleti iskola; felfogások a neveléstudomány helyzetével kapcsolatosan: vitacikkek, tanulmányok a pedagógiai kutatás módszertana köréből; a pedagógiai kutatásmetodológia elvi-ideológiai problémái stb.).

III. Nevelés- és oktatáseméleti kérdések (a nevelésemélet fejlődési problémái: alternatívák és perspektívák; egzaktság a neveléseméletben; a nevelésemélet fejlődésének új jelenségei: pedagógiai axiológia, pedagógiai antropológia; a szocialista értelemben vett nevelésfilozófia tárgya; a személyiségelmélet filozófiai és pszichológiai eredményeinek összehasonlító vizsgálata és alkalmazásuk a pedagógiában; pedagógiai elmélet és nevelési gyakorlat kölcsönhatásának időszerű kérdései; új periódus az oktatásemélet fejlődésében; tanítási-tanulási stratégiák „világproblémái”; felfedezésszerű és irányított tanulás; oktatástechnológiai problémák stb.).

IV. A felsőoktatás és felnőttoktatás elméleti és gyakorlati kérdései (a felnőttnevelés és oktatás pedagógiájának fejlődési tendenciái és aktuális kérdései; a felnőttek politikai képzésének metodikája: az általános didaktika törzsanyagának alkalmazhatósága a képzés területére; tanulmányok a felsőoktatás tárgyköréből; a képzés folyamata a felsőoktatás-pedagógiai vizsgálatok tükrében; alkotó munkára nevelés a felsőfokú képzésben; a felsőoktatás metodikai kérdései stb.).

V. Neveléstörténeti és összehasonlító-pedagógiai kérdések (tanulmányok az egyetemes és magyar neveléstörténet köréből; a 20. századi magyar neveléstörténet fő vonulatai, a polgári nevelésemélet bírálata; a mába nyúló neveléstörténeti kutatások elvi és gyakorlati kérdései; problémátörténeti kutatások az általános-pedagógiában és a neveléstörténetben; az összehasonlító-pedagógia tárgya és funkciója; a komparativitás mint elv és az összehasonlító-pedagógia mint önálló pedagógiai tudományág; a komparativitás elve az iskolaszisztemek elemzésében stb.).

VI. Tantervi, tantervelméleti kérdések (a tanterv fogalmának komplexitása és fejlődése; az ún. curriculum-kutatások mibenléte, értékelése; a taxonómiai kutatások összehasonlító-elemzése és hasznosíthatósága a tantervelméletben; a korszerű általános műveltség fogalmával kapcsolatos alapvető problémák; fehér foltok az ezredfordulóra előrejelzett általános műveltségi anyagban; általános képzés és szakképzés; a középfokú képzés különböző típusainak közelítési lehetőségei; a középfokú szakképzés metodikai kérdései; az általános képzésen belül jelentkező új problémák az integrált tárgyakkal [tantárgyi integrációkkal] kapcsolatban, s az integráció fejlődésének további lehetőségei; az iskolai oktatás metodikai megújulása; a metodikai kultúra megújulásának kritériumai; innovációs folyamatok; a differenciált képzés és adaptív nevelés; a tanulás pedagógiai kérdései; a tanulás tanítása stb.).

VII. Tankönyv, szakmódszertan, nevelőképzés (egy korszerű tankönyvelmélet körvonalazásának lehetőségei; tankönyvelméleti tanulmányok; munkatankönyv és modern metodikai kultúra; szakmódszertan és pedagógia viszonya: e viszonyban a didakticista szemléletmód túlhaladásának szükségessége; szakmódszertani kutatások és publikációk; a nevelőképzés helyzete; a nevelőképzés különböző típusainak közelítése; a nevelők továbbképzése stb).

VIII. Könyv- és folyóiratismertetések, hazai és külföldi periodikák, konferenciák, kongresszusok tudományos eredményeinek összegezései, a Pedagógiai Bizottságban lefolyt viták tudományos eredményeinek összefoglalásai, vitacikkek, a Körkép-rovatba kíváncskozó információk stb.

*

Mindezek – amint az olvasó számára nyilvánvaló lehet – csupán ajánlott kérdéskörök, amelyek konkrét témákat szolgáltathatnak kutatások, cikkek, tanulmányok számára. Felsorolásukat folytatni, „leltárbavételüket” teljesebbé tenni természetesen lehetséges volna, de nem szükséges, minthogy maga az élet, a gyakorlat oly gazdagon nyújtja a tapasztalatokat, produkálja a feldolgozásra váró, a nyitott kérdéseket, hogy ez minden felsorolást túlszárnyal.

Végső soron minden téma beletartozik a Magyar Pedagógia érdeklődési körébe, amit a gyakorlat mint kérdést föltesz, s aminek megválaszolását a fejlődés bármilyen vonatkozásban igényli. Egyúttal tehát minden ilyen aktuális vagy perspektivikus értelemben időszerű kérdés beletartozik publicitásunk folyamatosan formálódó programjába, gyakorlat diktálta feladatrendszerébe.

Abban a reményben indulunk az 1981–85-ös időszak elé, hogy – erőnkhez és lehetőségeinkhez mérten – eredményesen tudjuk majd a köznevelés feladatait a folyóirat biztosította eszközökkel szolgálni.